

Siberisse kerkis uus MÄLESTUSMÄRK virulastele

OTU JALLAI

toimetus@virumaateataja.ee

Juulikuus käis rühm eestlasi Siberis. Eks igapäev oli oma eesmärk. Meie üks eesmärkidest oli jätkata 2012. aastal alustatuga ehk püstitada mälestusmärk Altai rajooni naaberajooni Bejasse maetud 62 virumaaalasele.

Meiega koos reisisid kahe perekonna liikmed, kelle esivanemad ja sugulased on maetud Beja ja Belõi-Jari (seal asub meie püstitatud esimene mälestusmärk Altai rajooni maetud virumaaalastele) kalmistule.

Asi sai alguse tänu heale informatorile Ainole Võsult. Tema teadis, et Käsmu küla mees Mati soovib sõita Hakkassimaale Bejasse oma kunagist koduküla vaatama. Et mina kogusin just andmeid Beja rajooni maetud eestlaste kohta, siis võtsin Matiga ühendust. Ta teadis veel üht Bejas elanud peret, kel oli sama reisiplaan. Andsin Matile oma tütre kontaktid – tema oskab paremini jagada soovitusi ja teavet Siberi-reisi planeerimiseks.

Mõne päeva pärast teatas tütar mulle, et ka meie liitume reisilistega. Peagi lisandus veel kolm liiget, kes soovisid minna Belõi-Jari küla kalmistule.

Alustasime 15. juulil lennureisi marsruudil Tallinn-Moskva-Krasnojarsk. Kui juba nii kaugele minna, siis

tuleb ikka võimalikult palju tegevusi planeerida ja vaatamisväärsusi külastada. Krasnojarskis viibisime kaks päeva. Tutvusime linnaga ja kohtusime kohalike eestlastega. Vastuvõtt oli väga tore.

Krasnojarskist Abakani on 420 km. Juhiga renditud väikebussiga oli see kuue tunni tee. Planeeritult tegime peatuse umbes poolel teel asuvas Balahta külas, kus kunagi elas palju küüditatud eestlasi. “Siberi kodu” raamatus on päris mitu lugu selles külas elanutelt.

Käisime surnuaial. Ilm oli külm ja vihmane. Balahta asub kõrgemal mägedes kui Krasnojarsk. Tüdrukud (Tiina ja Janeli) söötsid hommikul kaasa tehtud keeduvorstisaiad surnuaial “valvavatele” koortele, kellest üks oli alles kutsikas, mõlemad kohutavalt nälginud ilmega.

Võtsime kalmistult kaasa kolm peotäit mulda – sealt, kus puhkab teadaolevalt mitu küüditatut. Miks? Mõtlesime, et toome igast surnuaiast, mis teele jääb ning kus puhkab küüditatuid, kodumaale peotäie mulda. Ehk jaksame kunagi teha ühe mälestuspaiga Eestimaa pinnale, kuhu saab Siberi mullale tuua kaugele-kaugele jäänud omastele küünla või lilleõie.

Reisi lõpuks olid meil peotäied mulda 11 kalmistult – Balahta (Balahta ra-

joon), Novosjolovo (Novosjolovo raj), Belõi-Jar, Letniku, Potsinee, Lukjanovi (Altai raj), Beja, Novotroitskoje (Bei raj), Karatuzskoje, Ülem-Suetuk (Karatuzskoje raj) ja Staroe Oznašenoe (Sajanogorski raj).

Abakani jõudnud, otsisid Janeli ja Andres meile kamba peale kaks küla-liskorterit. Nende seisukord oli kõike muud kui kena. Ausalt öeldes muutuvadki nõudmised Siberis olles iga päeva väiksemaks.

Järgmisel päeval leidsime Abakani bussijaamast ärist huvitatud väikebussiomaniku, kes oli meiega nõus mõistliku raha eest sõitma Bejasse (u 100 km) ja tagasi. Eesmärgiks oli leida kalmistult Malli, Mari, Andrese, Tiina ja Karli omaste hauad, teha need korda ning püstitada mälestusmärk. Mati, kes oli Malli ja Mari naabripoiss Bejas elades ning mäletas kindlasti kõige rohkem külast ja elust, tahtis kaeda, mis on kodukülalt saanud.

Enne Bejat tegime veel peatuse Novotroitski külas. Juhuslikult leitud kohalik külakroonik esmalt pahandas, kas meil häbi ei ole alles nüüd tulla oma sugulaste haudu vaatama. Kus me varem olime?

Ta viis meid küla selsesse ossa, mida tänini kutsutakse Estoniaks. Seal elas palju küüditatuid, kes ehitasid sinna mitu savi-põhumaja. Veel 1990nda-

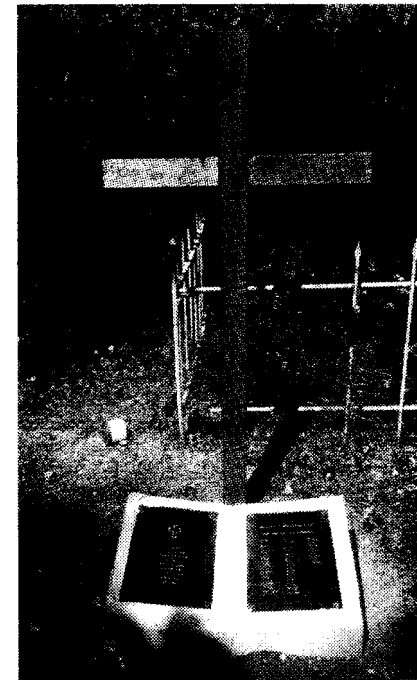
tel olevat neis elatud. Nüüd olid järele vaid nõgestesse uppunud seinad. Aga Estonia elas külarahva teadvuses ja kõnes edasi.

Paljud kalmistud lõhnasid suviselt muulukate ja mesikate järele. Nii ka Beja kalmistu. Kuumus võttis kõikjal võimust. Raske oli otsida kõrges rohus värviliste raudaedade vahelt võimalikku matmispaika. 60 aastaga on kasvanud suured puud ja põõsad. Ei saanud kindel olla ka selles, et valatud hauakivid on üldse alles. Kammisime terve Beja surnuaia seitsmekesi läbi. Ei leidnud Hilda ja Ilmari haudu. Abi ei osanud pakkuda ka surnuaia väravas kalmistutarbeid müünud noormees.

Käisime ka Belõi-Jari kalmistul vaatamas kaks aastat tagasi meie sinna tehtud mälestusmärki Altai rajooni maetud küüditatud eestlastele. Mälestusmärk oli kenasti alles.

Paar päeva hiljem läksime Matiga uuesti Beja surnuaiale, et kohtuda kohalike töömeestega, kes pidid tegema mälestusmärgi arvatavale Hilda ja Ilmari matmispaigale. Väravas olev noormees hõikas juba kaugelt, et hauad on leitud. Poiss oli oma ülemusele rääkinud turistidest ning ülemus oli kohe teadnud, kus põõsas asuvad otsitavad hauakivid.

Järgmisel päeval võtsime kaasa puuristi ning sõitsime kõik koos uuesti

Mälestusmärk Bejas.

JANELI JALLAI

kalmistule. Võsa oli juba maha raiutud. Puhastasime hauad, kaevasime maasse risti ning laulsime kõik koos “Ta lendab mesipuu poole”. See laul kõlas väga kaunilt ja suurelt. Ma usun, et see oligi hetk, mil me kõik leidsime oma moodsu rahu.